

Polynomiální matice, SNF, kanonické tvary operátorů

Budeme uvažovat matice s prvky v doměna $\mathbb{k}[\lambda]$, kde \mathbb{k} je těleso
 $\rightarrow \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{k}[\lambda]$ matice $n \times m$ s prvky z $\mathbb{k}[\lambda]$

\rightarrow Lemma. $A \in \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{k}[\lambda]$ je invertibilní $\Leftrightarrow n=m$ & $\det A \in \mathbb{k}^\times$

Věta (o SNF). $A \in \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{k}[\lambda] \Rightarrow$ existují invertibilní matice

P, Q t.č.

• P, Q jsou součiny elementárních matic nad $\mathbb{k}[\lambda]$

• $PAQ = \left(\begin{array}{c|c} \begin{matrix} q_1 & \dots & q_r \\ \hline 0 & & 0 \end{matrix} & 0 \\ \hline 0 & 0 & \dots & 0 \end{array} \right) = S$ matice ve Smithově normální formě
 přičemž $q_1 | \dots | q_r$

• polynomy q_1, \dots, q_r jsou jednoznačně určeny násobením nenulovým skalárem (pro nás normované \Rightarrow jednoznačné); nazývají se **invariantní faktory**.

• konkrétněji:

$d_i = \text{gcd} \{ \text{minory } i \times i \text{ matice } A \}$; $d_0 = 1$

$q_i = d_i / d_{i-1}$

$d_i = \text{gcd} \{ \text{prvky matice } A \}$ jediný minor $\det() = 1$?

$A \in \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{k}$	\rightsquigarrow	lineární zobrazení	$\mathbb{k}^m \rightarrow \mathbb{k}^n$	} sčítání a násobení skaláry
$A \in \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{Z}$	\rightsquigarrow	homomorfismus grup	$\mathbb{Z}^m \rightarrow \mathbb{Z}^n$	
$A \in \text{Mat}_{n \times m} \mathbb{k}[\lambda]$	\rightsquigarrow	homomorfismus <u>číslo?</u>	$\mathbb{k}[\lambda]^m \rightarrow \mathbb{k}[\lambda]^n$	

\uparrow „jediný“ rozdíl je v tom, že $\mathbb{k}[\lambda]$ není těleso

Definice. $\mathbb{k}[\lambda]$ -modul je abelovská grupa M

společně s operací násobení skaláry

$$\mathbb{k}[\lambda] \times M \rightarrow M$$

$$(p, x) \mapsto p \cdot x$$

splňující $p \cdot (q \cdot x) = (p \cdot q) \cdot x, 1 \cdot x = x,$

$$(p+q) \cdot x = p \cdot x + q \cdot x, p \cdot (x+y) = p \cdot x + p \cdot y$$

Příklad. $M = \mathbb{k}[\lambda]^n$ s operacemi „po složkách“

$$p \cdot (q_1, \dots, q_n) = (p \cdot q_1, \dots, p \cdot q_n)$$

násobení polynomy \Leftrightarrow $\left\{ \begin{array}{l} \text{násobení skaláry } z \in \mathbb{k} \\ \text{...} \end{array} \right.$ zobrazení $m_\lambda: M \rightarrow M$

$\text{ násobení polynomy } \Leftrightarrow \begin{cases} \text{násobení skalary } z \in K \\ \text{násobení monomeem } \lambda \dots \end{cases}$ zobrazení $m_\lambda: M \rightarrow M$
 $x \mapsto \lambda \cdot x$

\Rightarrow snadné

$$\begin{aligned} \Leftarrow p \cdot x &= (p_0 + p_1 \lambda + \dots + p_k \lambda^k) \cdot x = p_0 x + p_1 (\lambda \cdot x) + \dots + p_k (\lambda \cdot (\dots \lambda \cdot (\lambda \cdot x) \dots)) \\ &= p_0 x + p_1 m_\lambda(x) + \dots + p_k m_\lambda^k(x) \\ &= (p_0 \text{id} + p_1 m_\lambda + \dots + p_k m_\lambda^k)(x) \end{aligned}$$

Věta. Struktura $K[\lambda]$ -modulu na $M \Leftrightarrow \begin{cases} \text{struktura v.p. / } K \text{ na } M \\ \text{lin. operátor } T: M \rightarrow M \end{cases}$

odpovídající $K[\lambda]$ -modul $=: (V, T)$

$T = m_\lambda$ je lineární: $m_\lambda(ax + by) = \lambda \cdot (ax + by)$

Podle předchozích můžeme psát $p \cdot x = p(T)x$
 kde $p(T) = p_0 \cdot \text{Id} + p_1 \cdot T + \dots + p_k \cdot T^k$
 $\lambda \cdot ax = (a\lambda) \cdot x = a \cdot \lambda x = a m_\lambda(x)$

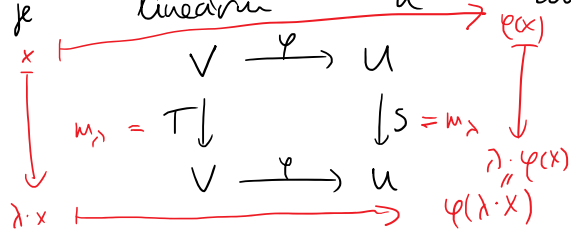
Příklad. $K[\lambda]$ jako $K[\lambda]$ -modul snadný; jako v.p. / K s operátorem

$$K[\lambda] = K^{\oplus \mathbb{N}_0} = \{ (a_0, a_1, \dots) \mid a_k = 0 \ \forall k \gg 0 \}$$
 komplikovanější
 $T(a_0, a_1, \dots) = (0, a_0, a_1, \dots)$

Definice. Zobrazení $\varphi: M \rightarrow N$ se nazývá **homomorfismus $K[\lambda]$ -modulů**, jestliže $\varphi(px + qy) = p\varphi(x) + q\varphi(y)$.

$$M = (V, T), \quad N = (U, S)$$

Věta. $\varphi: V \rightarrow U$ je homomorfismus $K[\lambda]$ -modulů, právě když je lineární a komutuje diagram

pro izomorfismus φ
 $S = \varphi T \varphi^{-1}$... podobnost operátorů
 $S = P \cdot T \cdot P^{-1}$

Důkaz. linearita = zachovává násobení konst. polynomy
 diagram = zachovává násobení polynomeem λ

Věta. Homomorfismus $K[\lambda]$ -modulů $\varphi: K[\lambda]^n \rightarrow M$ je jednoznačně určen (libovolnými) obrazy $\varphi(e_1), \dots, \varphi(e_n) \in M$. Zejména homomorfismy $K[\lambda]$ -modulů $K[\lambda]^m \rightarrow K[\lambda]^n$ jsou v bijekci s maticemi $\in \text{Mat}_{n \times m}(K[\lambda])$.

Důkaz. $\varphi \begin{pmatrix} p^1 \\ \vdots \\ p^n \end{pmatrix} = \varphi(p^1 e_1 + \dots + p^n e_n) = p^1 \varphi(e_1) + \dots + p^n \varphi(e_n)$
 $= (\varphi(e_1) \ \dots \ \varphi(e_n)) \begin{pmatrix} p^1 \\ \vdots \\ p^n \end{pmatrix}$
 $\left(\begin{matrix} 1+\lambda \\ 1-\lambda^2 \\ \lambda+\lambda^2 \end{matrix} \right) = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix} + \lambda \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{pmatrix} + \lambda^2 \begin{pmatrix} 0 \\ -1 \\ 1 \end{pmatrix}$

Alternativně můžeme psát $\begin{pmatrix} p_i \\ p_r \end{pmatrix} = v_0 + \lambda v_1 + \dots + \lambda^k v_k \Rightarrow$

$\Rightarrow \varphi\left(\begin{pmatrix} p_i \\ p_r \end{pmatrix}\right) = \varphi(v_0) + \lambda \varphi(v_1) + \dots + \lambda^k \varphi(v_k)$... pomocí lin. zobra. $\varphi: k^n \rightarrow M$.

$\varphi(Te_i - \lambda \cdot e_i) = Te_i - \lambda \cdot e_i = Te_i - Te_i$

Definice. $N \subseteq M$ $k[\lambda]$ -podmodul $\Rightarrow M/N = \{x+N \mid x \in M\}$ je opět

$k[\lambda]$ -modul s násobením skaláry

$p \cdot (x+N) \stackrel{\text{def}}{=} px + N.$

Kausička prezentace operátoru na k^n

Máme operátor T na k^n , tj. $T \in \text{Mat}_{n \times n} k$.

$k[\lambda]^n \xrightarrow{T-\lambda E} k[\lambda]^n \xrightarrow{\varphi} (k^n, T)$
 $e_i \mapsto e_i \Rightarrow \varphi(v_0 + \lambda v_1 + \dots + \lambda^k v_k) = v_0 + T v_1 + \dots + T^k v_k$

Věta $\text{im}(T-\lambda E) = \ker \varphi \Rightarrow (k^n, T) \cong \text{coker}(T-\lambda E) = k[\lambda]^n / \text{im}(T-\lambda E)$

$\varphi((T-\lambda E)x) = 0$

Důkaz. \subseteq znamená $\varphi \circ (T-\lambda E) = 0 \Leftrightarrow \varphi((T-\lambda E)e_i) = 0$

ale $\varphi((T-\lambda E)e_i) = \varphi(Te_i - \lambda e_i) = Te_i - Te_i = 0 \quad \checkmark$

\supseteq nechť $x = v_0 + \lambda v_1 + \dots + \lambda^k v_k \in \ker \varphi$, ukážeme, že $v = 0 \pmod{\text{im}(T-\lambda E)}$

průtok $Tv = \lambda v \pmod{\text{im}(T-\lambda E)}$

$\Rightarrow x = v_0 + T v_1 + \dots + T^k v_k = \varphi(x) = 0 \quad \checkmark$

\Rightarrow opět SNF($T-\lambda E$) má zásadní roli při klasifikaci

$k[\lambda]$ -modulů (k^n, T) až na isomorfismus

= operátorů T na k^n až na podobnost.

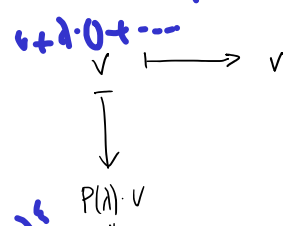
Věta. Operátory T, T' jsou podobné, právě když $T-\lambda E, T'-\lambda E$ mají stejný SNF. \leftarrow lze algoritmicky testovat, ale JKT těžko

Důkaz. $\text{SNF}(T-\lambda E) = \text{SNF}(T'-\lambda E) \Leftrightarrow P(\lambda)(T-\lambda E)Q(\lambda) = T'-\lambda E$

" \Rightarrow ": $PTP^{-1} = T' \Rightarrow P(T-\lambda E)P^{-1} = T'-\lambda E$

" \Leftarrow ": $k[\lambda]^n \xrightarrow{T-\lambda E} k[\lambda]^n \xrightarrow{\varphi} (k^n, T)$ $\varphi(x)$ izomorfismus \neq
 $\alpha(\lambda) \uparrow \cong \cong \int P(\lambda) \quad P \downarrow \cong$ indukovaný $P(\lambda)$
 $k[\lambda]^n \xrightarrow{T'-\lambda E} k[\lambda]^n \xrightarrow{\varphi} (k^n, T')$ $\varphi(P(\lambda) \cdot x)$ podobnost $PTP^{-1} = T'$

Poznámka.

$P(\lambda) = P_0 + \lambda P_1 + \dots + \lambda^k P_k$

$= P_0 + P_1 \lambda + \dots + P_k \lambda^k$

P ... matice podobnosti

$$p_0 v + \lambda p_1 v + \dots + \lambda^k p_k v \mapsto p_0 v + T^1 p_1 v + \dots + (T^1)^k p_k v = \widetilde{P}^{\text{left}}(T^1) v$$

Racionální kanonický tvar

$$\begin{aligned} \mathbb{K}[\lambda]^n &\xrightarrow{T-\lambda E} \mathbb{K}[\lambda]^n \longrightarrow (\mathbb{K}^n, T) \\ Q(\lambda) \uparrow \cong & \quad \cong \downarrow P(\lambda) \quad P \downarrow \cong \\ \mathbb{K}[\lambda]^n &\xrightarrow{S} \mathbb{K}[\lambda]^n \longrightarrow \mathbb{K}[\lambda]/(q_1) \times \dots \times \mathbb{K}[\lambda]/(q_r) \end{aligned}$$

$(q) =$ násobky $q =$ ideál gen. q

$$\mathbb{K}[\lambda]/(\lambda^2+1) = \mathbb{C}$$

↑ báze $[\lambda], [\lambda^2]$

$$\text{pr.} \begin{pmatrix} 1 & & & \\ & 1 & & \\ & & \ddots & \\ & & & 1 \\ & & & & (\lambda-1)^4 \end{pmatrix}$$

$$(q_1, \dots, q_n) = \left(\begin{array}{c|c} q_1 & 0 \\ \hline 0 & 0 \end{array} \right) \Rightarrow r=n \text{ (jinak by mělo kořadno dim} = \infty) \text{ ale většina } q_i = 1$$

$$q = a_0 + a_1 \lambda + \dots + a_{k-1} \lambda^{k-1} + \lambda^k$$

$$\Rightarrow \mathbb{K}[\lambda]/(q) \text{ má bázi } \alpha = ([1], [\lambda], \dots, [\lambda^{k-1}]) \quad [\lambda^q] = [-a_0 - a_1 \lambda - \dots - a_{k-1} \lambda^{k-1}]$$

a operátor m_α má vzhledem k α matici

$$C(q) = \begin{pmatrix} 0 & & & -a_0 \\ 1 & & & -a_1 \\ & \ddots & & \vdots \\ & & 0 & \vdots \\ & & & 1 & -a_{k-1} \end{pmatrix}$$

$$\lambda \cdot [1] = [\lambda], \dots, \lambda \cdot [\lambda^{k-2}] = [\lambda^{k-1}]$$

$$\lambda \cdot [\lambda^{k-1}] = [\lambda^k] = [-a_0 - a_1 \lambda - \dots - a_{k-1} \lambda^{k-1}]$$

$$\Rightarrow (\mathbb{K}^n, T) \cong \mathbb{K}[\lambda]/(q_1) \times \dots \times \mathbb{K}[\lambda]/(q_n) \cong \left(\mathbb{K}^n \begin{pmatrix} C(q_1) & & \\ & \ddots & \\ & & C(q_n) \end{pmatrix} \right), q_1 | \dots | q_n$$

racionální kanonický tvar

↑ sáňan modulu = bloková matice (většina bloků $0 \times 0 \dots q_i = 1$)

Věta. Každý operátor je podobný jedinému operátoru v racionálním kanonickém tvaru. **není potřeba \mathbb{K} alg. uz., $\mathbb{K} = \mathbb{Q}$**

Důsledek (Cayleyho-Hamiltonova věta).

Nechť $\chi(\lambda) = \det(T - \lambda E)$ značí charakteristický polynom operátoru T .

Potom platí $\chi(T) = 0$.

T je „kořenem“ char. poly T

E, T, T^2, \dots lin. záv. v $\mathbb{K}^{n \times n}$

Důkaz. $(\mathbb{K}^n, T) \cong \mathbb{K}[\lambda]/(q_1) \times \dots \times \mathbb{K}[\lambda]/(q_n)$, přičemž na pravo platí

$$\text{Hx: } q_n \cdot x = 0 \Rightarrow \text{nalevo platí } \text{Hv: } q_n \cdot v = 0 \text{ tj. } q_n(T) \cdot v = 0 \Leftrightarrow q_n(T) = 0.$$

$$\text{Přitom } \chi(\lambda) = \det(T - \lambda E) = \pm \det(S) = \pm q_1(\lambda) \dots q_n(\lambda).$$

↑ determinant se násobí pouze skalary (SNF) \square

$$\det(T - \lambda E) = d_n = \det S$$

Poznámka. Zjevně minimální polynom „anihilační“ $(\mathbb{K}^n, T) \cong \mathbb{K}[\lambda]/(q_1) \times \dots \times \mathbb{K}[\lambda]/(q_n)$ je právě poslední invariantní faktor q_n . Najdeme se **minimální polynom** operátoru T .

Jordanův kanonický tvar.

$$q = (\lambda - \lambda_1)^{r_1} \dots (\lambda - \lambda_k)^{r_k}$$

$$\begin{pmatrix} (\lambda - \lambda_1)^{r_1} & & \\ & \dots & \\ & & (\lambda - \lambda_k)^{r_k} \end{pmatrix} \sim \begin{pmatrix} 1 & & \\ & \dots & \\ & & 1 \end{pmatrix} \begin{matrix} \\ \\ q \end{matrix}$$

$$(P_1^{r_1} \dots P_k^{r_k}) \sim \begin{pmatrix} 1 & & \\ & \dots & \\ & & P_1^{r_1} \dots P_k^{r_k} \end{pmatrix}$$

$$K[\lambda] / ((\lambda - \lambda_0)^{r_1}) \times \dots \times K[\lambda] / ((\lambda - \lambda_k)^{r_k}) \cong K[\lambda] / (q)$$

↕ možným prvokům

$$\mathbb{Z}/P_1^{r_1}\mathbb{Z} \times \dots \times \mathbb{Z}/P_k^{r_k}\mathbb{Z}$$

|||

$$\mathbb{Z}/P_1^{r_1} \dots P_k^{r_k}$$

Jak vypadá $K[\lambda] / ((\lambda - \lambda_0)^r)$ jako v.p. s operátorem?

Zvolme bázi $\alpha = ([(\lambda - \lambda_0)^{r-1}], \dots, [1]) \Rightarrow$ m_λ nad maticí $(M_{\lambda - \lambda_0}$ nad maticí $\begin{pmatrix} 0 & 1 & & \\ & \ddots & \ddots & \\ & & 0 & 1 \\ & & & 0 \end{pmatrix})$

$$\begin{pmatrix} \lambda_0 & 1 & & \\ & \ddots & \ddots & \\ & & \lambda_0 & 1 \\ & & & \lambda_0 \end{pmatrix}$$

q_1, \dots, q_r se zcela rozkládají!

Věta. Je-li K alg. uz. nebo pokud se $\chi(\lambda)$ zcela rozkládá, je operátor T podobný jedinému operátoru v JKT (ať na pořadí bloků).

Příklad. Najděte JKT operátoru T a matici zprostředkující podobnost.

$$T = \begin{pmatrix} 0 & 1 & -1 & 1 \\ -1 & 2 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 & 0 \\ -1 & 1 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

$$P(\lambda)(T - \lambda E)Q(\lambda) = \begin{pmatrix} 1 & & & \\ & (\lambda - 1)^2 & & \\ & & (\lambda - 1)^2 & \\ & & & 0 \end{pmatrix}$$

↳ řádkové operace

$$E \rightarrow P(\lambda) \cdot E = P(\lambda)$$

$$T - \lambda E = \left(\begin{array}{cccc|cccc} 0-\lambda & 1 & -1 & 1 & & & & \\ -1 & 2-\lambda & -1 & 1 & & & & \\ -1 & 1 & 1-\lambda & 0 & & & & \\ -1 & 1 & 0 & 1-\lambda & & & & \\ \hline & & & & 1 & & & \\ & & & & & 1 & & \\ & & & & & & 1 & \\ & & & & & & & 1 \end{array} \right)$$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|cccc} -1 & 2-\lambda & -1 & 1 & & & & \\ -1 & 1 & 1-\lambda & 0 & & & & \\ -1 & 1 & 0 & 1-\lambda & & & & \\ -\lambda & 1 & -1 & 1 & & & & \\ \hline & & & & 1 & & & \\ & & & & & 1 & & \\ & & & & & & 1 & \\ & & & & & & & 1 \end{array} \right)$$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|cccc} -1 & 2-\lambda & -1 & 1 & & & & \\ 0 & -1+\lambda & 2-\lambda & -1 & & & & \\ 0 & -1+\lambda & 1 & -\lambda & & & & \\ 0 & (1-\lambda)^2 & -1+\lambda & 1-\lambda & & & & \\ \hline & & & & 1 & & & \\ & & & & & 1 & & \\ & & & & & & 1 & \\ & & & & & & & 1 \end{array} \right)$$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|cccc} -1 & 0 & 0 & 0 & & & & \\ 0 & -1 & -1+\lambda & 2-\lambda & & & & \\ 0 & -\lambda & -1+\lambda & 1 & & & & \\ \hline & & & & 1 & & & \\ & & & & & 1 & & \\ & & & & & & 1 & \\ & & & & & & & 1 \end{array} \right)$$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|cc} -1 & 0 & 0 & 0 & 1 & \\ 0 & -1 & -1+\lambda & 2-\lambda & -1 & 1 \\ 0 & -\lambda & -1+\lambda & 1 & -1 & 1 \\ 0 & 1-\lambda & (1-\lambda)^2 & -1+\lambda & 1 & -\lambda \end{array} \right) \begin{array}{l} \downarrow (-\lambda) \cdot \\ \downarrow (1-\lambda) \cdot \end{array}$$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|ccc} -1 & 0 & 0 & 0 & 1 & & \\ 0 & -1 & -1+\lambda & 2-\lambda & -1 & 1 & \\ 0 & 0 & -(1-\lambda)^2 & (1-\lambda)^2 & -1+\lambda & -\lambda & 1 \\ 0 & 0 & 0 & (1-\lambda)^2 & 1 & -1 & 1-\lambda \end{array} \right)$$

$-1+\lambda + (1-\lambda)(2-\lambda)$
 $= -1+\lambda + 2 - 3\lambda + \lambda^2$
 $= 1 - 2\lambda + \lambda^2$

$$\sim \left(\begin{array}{cccc|ccc} 1 & 0 & 0 & 0 & 1 & & \\ 0 & 1 & 0 & 0 & -1 & 1 & \\ 0 & 0 & (1-\lambda)^2 & 0 & -1+\lambda & -\lambda & 1 \\ 0 & 0 & 0 & (1-\lambda)^2 & 1 & -1 & 1-\lambda \end{array} \right) \begin{array}{l} \text{S} \\ P(\lambda) \end{array}$$

$P(\lambda) = \begin{pmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 1 & 0 \\ 0 & -1 & 0 & 1 \\ 1 & -1 & 1 & 0 \end{pmatrix} \leftarrow P_0$
 $+ \lambda \cdot \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \end{pmatrix} \leftarrow P_1$

$$\begin{array}{ccc} \mathbb{K}[\lambda]^4 & \xrightarrow{T-\lambda E} & \mathbb{K}[\lambda]^4 \xrightarrow{\text{}} (\mathbb{K}^4, T) \\ \uparrow \alpha(\lambda) & \cong \downarrow P(\lambda) & \downarrow \cong P \\ \mathbb{K}[\lambda]^4 & \xrightarrow{S} & \mathbb{K}[\lambda]^4 \xrightarrow{\text{}} (\mathbb{K}^4, J) \end{array}$$

$(e_1, e_2, e_3, e_4) \longmapsto (e_1, e_2, e_3, e_4)$

$\left(\begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} 1 \\ -1+\lambda \\ -1 \\ -1 \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \\ 1-\lambda \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} \right) \leftarrow \text{sloupce } P(\lambda)$

výbědně v bázi $((\lambda-1)e_3, e_3, (\lambda-1)e_4, e_4)$ mod $(e_1, e_2, (1-\lambda)^2 e_3, (1-\lambda)^2 e_4)$ im S

$$\rightsquigarrow \begin{pmatrix} 0 & 1 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 1 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \\ 1 & -1 & 0 & 0 \end{pmatrix} = P$$

(báze ve správném směru - lze řešit přes inverzi nebo přes sloupcové operace)

$$P^{-1} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & -1 & 1 \\ 1 & 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & -1 & 0 \end{pmatrix} \quad \text{--- báze, ve které } T \text{ nabývá JKT}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ -1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \end{pmatrix}$$